

Vági Gábor

AZÓTA NEM

1960 júliusában Parádról visszamentünk a táborba. A dátumot nem tudom pontosítani, a többit annál inkább. Először is, nem mentünk, hanem meneteltünk. Azután az alany, a „mi”, akik meneteltünk volt, szintén pontosan megnevezhető. Nevünk: a Magyar Úttörők Szövetsége budapesti hetedik kerületi elnökségének óravezetőképző tábora, fiú altábor. A körkoros definíciót akár folytathatnám is, immár első személyre váltva át, egészen addig a kis rövidnadrágos, barna tábori inget viselő fiúig, aki ott mentem a sorban – és még mindig nem kellene leírnom a nevemet. És nem lenne érdemes emlékezni sem az egészre, ha az úton nem történik meg az a valami, ami miatt mégis megmaradt bennem ez a délután. Mindez maradhatna így is, menetelnek a kis kölykök egy rég elmúlt júliusi napon egy rég lebontott sátortábor felé, az út üres, jármű – akkoriban! – jóformán sehol; menetelnek az emlékek alá szállt időben, s ez nem emlék. Délután van tehát, alighanem nyugatnak tartanak, az útkanyarokból kijutva többnyire szembe süt a nap. Már nincs túl meleg, öt óra lehet, és bár jó ideje jövünk, nem fáraszt bennünket a menetelés, nem unalmas, szinte sportteljesítmény, hogy fogynak mögöttünk a kilométerek. Valami várakozás is lehet az egészben: talán az éhség várakozása, talán azé a pillanaté, amikor a menetszlop ugyanilyen rendben és egyszerre lépve bevonul majd a táborba, esetleg énekel is, és a lányok, a lányok csak néznek, félbehagyják a titkos szorgoskodást a pataknál, nem mosnak végre, mozdulataik lelassulnak, szemüket ránk emelik, föltűrt tréningnadrágjuk szára lassan a vízbe csúszik, mert hát: ez igen, ezek a fiúk.

Robi pajtás vezényelt. Néha, a háta mögött és paródiaképpen, megpróbáltuk utánozni a vezényszavait: egy, egy, egy-kettő-egy; a harmadik „egy” valószínűtlenül fölcsúszó hangon szólt, röhögni kellett rajta, de az az igazság, hogy irigyeltük. Nem tudom, ki lehetett Robi pajtás, túl azon, hogy a Kertész utcaiak ifivezetője volt, és ő vezette a fiú altábort – tanár lehetett? Kis idő után átadta az irányítást Gyespásnak (Dénespajtás), utóbb Dösinek. Különös volt, hogy nem énekeltek; így utólag nem látszik lehetetlennek, hogy az ifivezetőket is megtölthette a maguk várakozásaival ez a délután, s az énekszó nekik is sok lett volna.

Egy hosszú, árnyas kanyar után sokáig nem volt fa az út mentén; kimelegedtünk, a várakozás helyébe észrevétlenül türelmetlenség nyomult, szinte látszott az oszlopon, ahogy gyerekről gyereke végigfut a felismerés: még két kilométer. A nap ereje alig gyengül, és máris hosszú nap volt ez a mai. Robi pajtás váratlan és élvezetes játékot ajánlott: közülünk vezényeljen egyvalaki, ő majd kijelöli, hogy kicsoda. Azután váltunk, kijelöli a következőt. A menetelés újra virtus lett, igaz, nem a monoton teljesítmény virtusa, hanem a feszült jelen pillanaté; a homályos várakozás iménti magánpillanatait nem lehetett visszahozni. Robi pajtás bizonyára éppen ezt akarta, őt is fölrázhatta a kanyar utáni kimelegedés, és talán türelmetlenségünk közös természete szülte a váltott vezénylés ötletét. Most rövid távú izgalom, lámpaláz tartotta egybe a menetszlopot. Mindnyájan úgy lehettünk ezzel, mint én: az új és új vezénylők rendre megfeleltek, az első néhány ütem után megtalálták a kívánt hangerőt, éles hangjuk,

kíméletlen vezényszavaik még gyorsították is a tempót, s mindenki várta, hogy mikor ér a vállához egy meleg férfikéz: „kiskomám!”. Akkor ő lesz soron. Az ő hangjának engedelmeskedik majd a ritmus, a vállak és combok ellentétes lendülése, és, nincs kivétel, még a szeretetre méltó, kedves Gyespás is, aki ott megy elöl, kint az út közepén, még ő is az én szavamra lép. S talán az is előadódhat, hogy éppen akkor, amikor beérünk a táborba, éppen mikor fenyegetően helybenjárunk a térdmagasságnyi sorompó előtt, míg egy ór féltre nem húzza (mert megkerülni persze nem fogjuk), szóval éppen mikor a lányok tekintete ránk fordul, talán én kiabálok majd. Csak lennék már végre magasabb. De nem, ezt az ifik úgysem hagyják, Robi pajtás nem hagyja. Nem baj, addig is meghajtom egy kicsit ezt a rendetlen bagázst. Trehan kölkök, ahogy a tornatanárunk, a Mamlasz mondaná, trehan kölkök vagytok, édes fiaim. De mi lesz, ha a hangom nem bírja – hideg rémület –, vagy ha csak erőtlenül és határozatlanul szól majd, forgolódás támad, valaki az előtte menetelő sarkára lép, lökdösés, szitkozódás, aztán folsikít a helyzetet mentő Robi pajtás vezényszava, s az eset elsimul? El kell majd fogadnom, megszégyenülve?

Először én is halk és rekedt lehettem – legalább másfél órája nem szóltam egy szót sem –, azután, gondolom, megjött a hangom. Szólt a „kiskomám!”, és ment, immár az én vezényszavaimra, az altábor tovább, hazafelé. A szereplés után, akárhogy történt is a dolog, megkönnyebbülhettem volna, elégedetten vissza kellett találnom a menetoszlopba. Sorra vehettem volna vezénylésem öt percének minden eseményét, a pillanatnyi bosszúságot, amiért a Dob utcaiak tájékán a fiúk pofáznak, meg a rövid elbizonytalanodást emiatt, s hogy a hangomat még jobban fölemeltem, és milyen különös, hogy öt percre az időjárás is megszűnt, és nem vettem észre: már a tábor melletti erdő következik.

Csakhogy más történt, más is történt. A vezénylési játék előtt vagy közben, utána vagy helyette, valamikor, ott, akkor, egyszeriben úgy éreztem, hogy ez a dolog nem megy nekem. Hamis a hangom. Kiabálok, amúgy elfogadhatóan, az egy-kettő-egyeket, s az egész nem őszinte. Lehet, hogy a vezénylésemnek van némi köze a menethez – bár, amilyen hamisan szól, gyanús, vajon ettől megy-e csakugyan a menetoszlop? –, de hogy hozzám semmi köze nincs, az biztos.

A saját kiabáló hangom lephetett meg? aki kiabál, az, ugyebár, nem mi vagyunk, mi nem szoktunk kiabálni, kiabálni nem való? Na de vezényelni kiabálva kell, s másoktól ez mennyire elfogadhatónak tetszett addig is, talán még később is – mégiscsak a saját kiabálásommal lehetett bajom. Talán körülpillantottam: más is hallja, a fiúk az első sorokban meg az ifik is hallják, amit én? A szégyen jön, a botrány, a másik eset? Nem, nem hallották. De a dolog már megtörtént, ott volt, a hamisság szégyene mégiscsak utolért. Hamisan csinálom azt, amit a többiek könnyen, hitelesen és őszintén. Mi ez, ez a kudarc?

Ráadásul hihetetlenül meglepett, álmomban nem gondoltam volna, hogy ez derül ki rólam; hiszen minden, amit ott addig csináltam, magától értetődő, és, úgy hittem, személy szerint rám szabott volt azelőtt. De megy ez a menetoszlop akkor is, ha az én vezényszavaim erőtlenek és hiteltelenek. A többiek őszintén csinálják ezt a vezénylést, én nem, tehát vannak emberek, akik őszintén csinálják, és vannak, akik nem. Attól, hogy a vezényszavaknak nincs hitelük, ha én kiabálok őket, még lehet hitele másnak, amit mondok. Hátha a vezényszavak és nem az én hangom tehet arról, hogy nem illenek egymáshoz. Az altáborban a vezénylés elemi dolog, jóformán kozlekedni sem tudunk nélküle; az altáboron kívül a vezénylés esetleg semmi. A kudarc nem is kudarc.

És ettől lett zavart meglepődésem valami mássá, a dolgok egyelőre homályos, de már szükséges új osztályozásává: az altábor életétől egyszerre különvált az altáboron kívüli világ. És nem volt nekem ismeretlen: vitték az olykor mellettünk elhúzó teherautók, kissé csodálkozva és érdektelenül; ott hordtam magamban már én is a nagy kanyar előtt; bevallhattam végre, hogy menetelés közben az egyetlen jó dolog, ha máshová képzelem magam, az öblögető lányokon merengek, vagy levelet fogalmazok a szüleimnek, vagy egyszerűen csak olvasni szeretnék, itt, most, leheveredni az út mellett és olvasni.

Lehet, hogy a történetek sorát csak most, utólag találom ki így. Nem biztos, hogy a vezénylésben sor került rám is. De ez nem is fontos. Ahogyan egyre megy, hogy más is észrevette-e, vagy csak én, s hogy botrány támadt-e vezénylésem nyomán, vagy zavartalanul meneteltünk tovább, úgy az is mindegy, hogy sor került-e rám egyáltalán, vagy csak azt gondoltam: ez történnék, ha sor kerülne rám. Nem tartoztam azok közé a gyerekek közé, akik kiütéseket kaptak a zsíros tábori ételektől, akiket zavart a csajkák és a vérfoltos katonai hátúzsákok szaga, meg a latrináé – de amitől zsigereim nem védtek meg idejekorán, attól most visszadöbentett a saját hangom – talán csak elképzelt – megbicsaklása, egy egészen apró, másnak észre sem vehető kis kudarc. Alkalmatlan vagyok – ezt úgy is mondhatom, hogy nem esik jól. Nem, mert a kifogástalan alkalmasság még nagyobb hazugságot, koncentrált hamiskodást követelne. S ha mindjárt megtalálom azt is, ami viszont jólesik, s az mindjárt annyira gazdag és tág, és ma esti, kétheti, évekre szóló biztató jövő ideje van, ahogyan ilyen jövő idői azonnal lettek is ama napsütötte külső világnak és egyszerre meghittén belsőnek, amit a hiteles vezénylés meg az altábor ellenében találtam, akkor egyszerű dönteni is. Nem is kell dönteni, nincs itt mit mérlegelni: amoda tartozom, ez itt tévedés volt, látszat. Menetelünk a vorosbe forduló délutáni fényben, a kilencedik sor szélén ott megyek én is, de nem ér a nevem: a kavicsok, az árokpárt, a fák mögött fölfutó domboldal, amit balról elhagyok, valóságosabb és szabadabb nálam, és az ő szabadságukat akarom. Rajtam múlik.

Ez vasárnap volt. Két nappal előbb, pénteken, elkéredzkedtem a délelőtti foglalkozás közben, s a fiúk latrinájától a fák közt könnyen belopózhattam a sátrunkba. Ledobtam magam a szalmazsákomra, és megpróbáltam kiszámolni, hogy hány napot töltök még ebben a völgyben. Csodálatos idő volt, örökre itt maradtam volna – a számolás a reménykedő várakozásnak szólt. Kint ordítottak, veszekedést, szabályos csatazajt hallottam, eleinte csak azzal a nyugodt érzéssel, hogy ha ennyire zajlik az élet a sátoron kívül, akkor rám bizonyára nincs szükség. A kiabálás csak nem szűnt, hevesse és közelivé vált. Óvatlanul elől léptem ki a sátorból, de most csakugyan nem tüntem föl senkinek. Rohangáló, izgatott, a többieket hívó gyerekek, gyülekezőt sípoló ifivezetők nyüzsögtek az altáborban, néhány órs oszlopban elindult a völgy közepe, a két altábor közötti gyülekezőtér felé. Megtudtam, mi történt: Radics meggyalázta a tábor zászlaját. Radics a vagány Dob utcai fiúk egyike volt, nekem talán a legrokonszenvesebb, mert a többiekkel ellentétben ő csak jókedvű volt, a durva ugratásokban és verekedésekben nemigen vett részt; pedig nagyon ügyes és bátor kolyók volt, hajmeresztő tornamutatványokat rogtönzött a számháborúban, a meredek, bokros hegyoldalon. Most ellopta a tábor zászlaját (délelőtt üres volt a tábor, senki nem vehette észre), és zászlóba öltözve jelent meg Dösi foglalkozásán. Dösi bizonyára megijedt, szó szót követhetett, aztán már kergette is Radicsot két teljes órs; lehajtották a völgybe, leteperték, elvették tőle a zászlót, őt magát pedig a zászlórúdhoz kötözték.

A gyülekezés lassan ment, néhány órs, akik délelőtt magasabban fekvő tisztásokra

vonultak foglalkozást tartani, meg sem jelent. A táborvezető magából kikelve adta elő az eseményeket, a meggyalázás rémtettén volt a hangsúly – alighanem ekkor tanultam meg ezt a szót. A gyűlés rövid volt, a spontán kikötözést követő spontán ítélet: Radics ebédig a zászlórúdon marad. Oszolj. A délelőtti foglalkozások befejeződtek, meg a gyülekezés amúgy is szétzilálta őket, nem volt semmi dolgunk. Oszolj után visszasi-várogtunk a gyülekezőtérre, megnézni Radicsot. Így, hallomásból, indokolhatatlan és bűnös vagányság volt, amit művelt, bár tény, hogy nem lehetett röhögés nélkül elképzelni, amint nemzetiszínű zászlóval a hasán rohan az üldözők elől. Nem, erre nem volt magyarázat. Radicsot igen szakszerűen kötözték meg, két kezét hátrakulcsolva a zászlórúd körül, lent pedig a bokáját fogták a rúdhoz. A körülállók ugratták. Nagyon meleg volt. A fiúk versenyeztek a szellemeskedésben – már nem a zászlóról, hanem a tűző napról szólt a jelenet, följajánlották Radicsnak, hogy lelocsolják vízzel, aztán valahogy sosem találták el, röhögve sajnálkoztak a pontatlan fröcskölés miatt. Ránéztem Radics arcára. Nem szégyenkezett, dühös volt. Az arca kivörösödött, nyelt, és köpni próbált. Le akarta köpni a közönséget. A hasát kinyomta, köpés közben megfeszült, beverte a fejét és a vállát a zászlórúdba, de újra kezdte: nyelt és köpött, nyelt, feszült, köpött. Elhúzódunk. Az újonnan érkezett csellengők kapták az új permetet. Radics dühé nem lohadt, nem hagyta abba: nyelt és köpött, nyelt és köpött, a helyzetéhez képest széles ívben és viszonylag pontosan. És iszonyú dühös volt. Mindezt némán. Egy szót sem szólt. Egy szót sem szólt, csak köpött.

Vasárnap Radics is ott menetelt velünk, némi meglepetésemre nem utazott haza a zászlós incidens után. Az iskolatársai között ment, változatlan kedéllyel. A sorok közt néha megpillantottam a tarkóját, a vállát. A kudarc pillanatai a legemlékezetesebbek. Meg a felszabadulásé. Akár akarom, akár nem, ezek őrzik olyan gondosan ezt a júliusi késő délutánt, amint menetelünk az egyre erőtlenebb fényben, letérünk a táborhoz vezető útra, a hirtelen alkonyatban combjaink lüdbörösek, már senki nem csapja oda a lábát, hűvös lett, fázunk.

Mesterházi Mónika

HIDEG, HIDEG.

Milyen könnyen lehetne, és hiába.
Olyan ez, tudod, mint a példa régen,
elvben már megvolt és nem jött ki mégsem,
mert a körzőnek lötyögött a szára.

Most körben a képzeletem kering,
néha kisiklik érintő-irányba
(ha – mégse – vagy lehet? – s ha nem? – de hátha),
néha örvénnyé (:be) csavarodik.